

A CSERKÉSZNEVELÉS FŐ GYAKORLATI ESZKÖZEI, MÓDSZEREI

A Magyar Cserkészvezetők Könyvének (IV. kiadás) első kötete (348 oldal) a cserkészneveléstanaát ismerteti, IV. fő fejezete pedig a gyakorlati cserkészmunka nevelésánáról szól, mintegy 35 oldalnyi terjedelemben. A cserkésznevelés e két területe a legszorosabb kapcsolatban volt.

„A jellemnevelés céljának szolgálatában – olvasható az említett fejezetben – egyformán fontos az elméleti és gyakorlati kiképzés. A cserkészszeményt bizonyos rugalmasság jellemzi. Ha nem tűzhetjük is ki célul, hogy olyan sokoldalúvá neveljük a fiút, amilyen sokrétű az élet, mégis képessé kell tennünk arra, hogy minden helyzetben talpra essék és akár ismeretek, akár közügyesség, akár fellépés, akár testi teljesítmény tekintetében helyt álljon. – Hogy a vezető a jellemnek ezt a rugalmasságát és viszonylagos sokoldalúságát munkájával csakugyan elérje: tisztán kell látnia a cserkésznevelés egész gyakorlati munkarendjét, és ebből munkatársainak, a viszonyoknak és cserkésznevelési igényeinek figyelembevételével egész évre – sőt évekre – terjedő munkatervezetet kell összeállítania, amelynek éppen olyan rugalmasnak kell lennie, mint aminő rugalmas maga a cserkésznevelés. – Ennek a munkarendnek fő részeit megadja a jelöltképzés, tehát az újoncpróbára, valamint az első, második, harmadik próbára és a különpróbákra való előkészítés, a kirándulások és a táborozás munkája.”

A nevelés fő eszközei: a cserkészotthon, a műhely, a rendgyakorlatok, a játék, a sport, a szolgálatok, a kivonulások, az ünnepek, a beszámolók, a kiállítások, a művészetekre-műélvezetre nevelés, a céllövészet, a víziélet, a táborozás és a próbáztatás.

A cserkésznevelés fő célkitűzései: a céltudatosság, a tervszerűség, a rendszeresség, a rugalmasság.

A következőkben néhány összefüggésben számba vesszük, hogy a nevelés eszközei és céljai hogyan kapcsolódtak össze.

1. Otthonteremtés – gyakorlati munka

Cserkészotthonnak olyan lakótér (szoba, épületrész, ház) nevezhető, amelynek felszerelését, használati tárgyait, díszítéseit maguk a cserkészek készítették, illetve előteremtésükben közvetlenül, tevékenyen vettek részt. Egy cserkészek részére megszerzett tér, bármilyen szépen rendezte is be a Fenntartó Testület, vagy a cserkészszülők közössége, nem lett cserkészotthon. Minden tevékenység, módszer, eszköz, alkotás csak akkor fogant a cserkésznevelés szellemében, ha abban a fiatalok önkéntes munkája öltött tes-

tet. Így volt ez a cserkészotthonok kialakításánál is, amely sok rokonvonást mutat a *cserkész táborral*. Míg az első állandó, a második évente megújuló élettere (kerete) a közösség működésének. A tábor újabb és újabb honfoglalás, „államszervezés”, a cserkészotthon pedig a családi otthon megteremtésének, a társadalmi körülmények alakításának, az életvezetés elemei elsajátításának gyakorló terepe. A cserkészotthon nem „tiszt szoba”, hanem lehetőség a nevelő hatású közösségi együttélésre, s mint ilyen rendre, tisztaságra, esztétikumra, munkára, szolgálatra, türelemre, együttműködésre szoktat és nevel. Erősíti a szocializációs folyamatot. A cserkészotthon a csapatélet, a csapatfejlődés tükré, ugyanakkor a fiatalok téli együttnevelésének-képzésének egyetlen bázisa is.

A mozgalom iratanyagában ránk maradt nagyszámú fénykép között sok örökít meg példásan szép cserkészotthont. Zászlók, tábori emlékek, trófeák, őrsi sarok, maguk faragta „csillárok”, magyaros bútorok mutatják a szívós otthonteremtő munka eredményességét. 1925-től a Cserkész Nagytanács pedagógiai szakosztályának kezdeményezésére megkísérelték összeállítani egy „ideális” cserkészotthon felszerelését. A szakosztályt leginkább az érdekelte „a pk-ok kívánnak-e különbséget tenni iskolai csapatok, tanonccsapatok és földműves-, esetleg öregcsapatok, csak fiatal gyerekekből álló polgári iskolás csapatok stb. otthonainak felszerelése között?” A kérdés pedagógiai szempontból valóban érdekes, ennél csak egy volt fontosabb: hogyan szerezzen magának otthonteremtéshez szükséges helyiséget a csapatok jelentős része? Főként olyan otthont, ahol egy használható műhelyt is be lehet majd rendezni.

A műhely, a műhelymunka pótolhatatlan volt a cserkészek nevelésében. Igaza volt a Vezetők Lapjának, amikor megállapította: „Óriási nevelő értéke van annak, ha a főleg szellemi életet élő cserkészek a cserkészotthonban fűrnak-faragnak. A gyakorlati életre nevel, fejleszti a kezűgyességet és a fantáziát, fokozza a fiatalban szunnyadó alkotásvágyat. Ez a munkaforma fejlesztette az egyént, akcióképesebbé tette a csapatot, sok szakmunkában önállósította őket. Olcsóbban állítottak elő önmaguk számára használati tárgyakat, s nemegyszer, eladásra is „termeltek”. Mindez a társadalom tágabb köreit áttételesen, mintegy az általános nevelési stratégia elemeként szolgálta.

A közvetlenebb, ugyanakkor tágabb értelemben vett szolgálat keresése igen korán felhívta a cserkészvezetés figyelmét a „*társadalmi munka*” nevelőerejére, gazdasági, tudományos jelentőségére. Addig míg az Erő azon búsongott, hogy a mohácsi csata évfordulója alkalmából meghirdetett történelmi pályázatra „egyetlen egy magyar diák sem küldött be elbírálható dolgozatot” (összesen 4 pályamű érkezett), addig a Nemzeti Múzeum által irányított dunapentelei ásatásoknál az önként jelentkező cserkészek derekas munkát végeztek. Táboruk 8 km-re volt az ásatás színhelyétől, naponta hajnali 3 órakor keltek... Az Erő így méltatta a vállalkozást „mily jelentőséges lesz, ha 15–20 cserkészcsapat vágja majd bele csákányát hasonló elszánással, mint mi a földbe Maradékmagyarország különböző helyein. A perspektívát megnyitottuk, a példát megadtuk. Magyar diák fiúk utánozzatok bennünket!”

2. Testnevelés – sport

A *testnevelésnek* és a *sportnak* azok az elvei, amelyek a gyakorlatot befolyásolták, de maguk a megvalósítás módozatai is, meglepően előremutatók. A professzionizmus, a sportindividualizmus, a mindenáron való rekord (győzelem)-hajhászás, a jellemromboló versengés nem volt jellemző, s a sportnak mint tömegbódító és negatív hatású, passzív élvezetre csábító tevékenységnek a terjedése idején azt vallották: „nálunk nem a sport a fontos, hanem a test józan gyakorlása és nevelése. A verseny célja a küzdelemmel járó akaraterőnevelés, s a testi ügyesség mellett figyelmet, megfigyelést, találékonytságot, közért való odaadást és más lelki tulajdonságokat is követelünk.” Egyesek egyoldalú fejlesztése nem cél, az összesség sokoldalú fejlesztése igen!

Ezek a szinte jelszószerű állásfoglalások jól mutatják, hogy a mozgalom vezetése erkölcsi, nevelési megfontolások alapján élesen szembefordult a századfordulón kibontakozó és a húszas évek első felében rohamosan militarizálódó polgári sport és testnevelés fő tendenciáival. A testnevelés és a sport nevelési eszközként történő felhasználása azonban nem egyszerűen a bemutatott alapelvek közvetlen alkalmazását jelentette. Természetesen kapcsolatban volt a korszak általános testnevelési és sportfejlődési (fejlesztési) törekvéseivel.

E téren a fő törekvés pedig mint tudjuk azt volt, hogy a tömegeket egyre nagyobb mértékben bevonni a sport eszközeivel történő katonai elő- és utóképzésbe. Mivel a cserkészzet – fő törekvéseiből következőleg – elfogadta az államhatalom által meghatározott ifjúságnevelési-képzési célokat, ezért munkájában az ellenforradalom győzelme után jóval nagyobb hangsúlyt kapott a testnevelés és a sport, mint történetének első korszakában.

Az ifjúság egy részének igénye és lelkesedése találkozott a hivatalos szervek törekvéseivel (korántsem politikai vagy katonapolitikai értelemben, mert azokról a fiatalok vajmi keveset tudtak!), s ennek következtében a cserkészzetben folyó jellemfejlesztő munka eszköztárában a testnevelés és a sport súlya megnőtt.

Ez az aránymódosulás aggodalmat ébresztett azokban, akik a lélek és a test fontossági sorrendjének felcserélődését – mint előbb-utóbb bekövetkező veszélyt – érzékelték a cserkésztestnevelés és a sport szorgalmazásában. Ellenállásuknak jelentős szerepe volt a kedvezőtlen tendenciák visszafogásában (a militarizáció durva formáit illetően is!), de engedniük kellett, hiszen a leventeintézmény, ahol a „hagyományos és természetes sorrend” eleve más volt, létüket veszélyeztette. A cserkészmozgalomnak tehát úgy kellett fejlesztenie a keretein belül folyó testnevelési és sportmunkát, hogy az módot adjon az ellene irányuló, meg-megújuló támadások visszaverésére, de ne vezessen a cserkésznevelés alapelveivel való szembekerüléshez sem.

A gyakorlatban az *eszközök* és *módszerek sokféleségét* alkalmazták. Volt (lehetett) csapat ahol a krinolin és a bumeráng járta csupán, máshol – főként nagyszámú rover esetében – fociballsapattal alakítottak és részt vettek a Nemzeti Bajnokságon. A vezetői elszánás, helyenként a korszerű pedagógiai-pszichológiai elvek mindennapi alkalmazása, a legfőbb vezetők hírverése, a serkentő módszerek részletes kimunkálása és a tárgyi feltételek minimumának biztosítására irányuló szövetségi-nagytanácsai erőfeszítések, sok területen éreztették hatásukat. Ezekről adunk a következőkben vázlatos áttekintést.

A testnevelés és a sport egyes ágazatainak fejlesztése, egyben a rover-probléma megoldásának keresését is jelentette. Különösen így volt ez a *vízisportok* esetében. A vizek – folyók, tavak, patakok – rabul ejtették már az „úttörőket is”, gondoljunk a Vágitutajútra, vagy a komáromiak dunai próbálkozásaira. Mindezek csak sejtették, hogy egyszer sor kerül a *vízicserkészetnek mint önálló, jelentős képzési-nevelési ágazatnak* a kibontakozására is.

Az igény – az első korszakénál jóval szerényebb feltételek mellett – jelentkezett is. Az Országos Intéző Bizottság 1921. január 21-i ülésén bejelentették, hogy Magyar Sajkás Cserkész Testület alakult a 14 éven felüliek vízi életének szervezésére. Kidolgozták a pákász különpróbát. A szövetség országos úszóversenyt, vízipóló bajnokságot rendezett. Az 1927 évi dániai „tengeri cserkészversenyen” fényes győzelmet arattak a magyar vízesek, s a III. Tihanyban rendezett nemzetközi vízicserkész találkozóon már ők lehettek a házigazdák, holott számottevő állami és társadalmi segítséget nem kaptak. A február 24-i ülésen beleegyeztek abba, hogy a MSCST név alatt működjenek, de a MCSSZ Intéző Bizottságának „fennhatósága” alatt. A szövetség alapszabályait és a cserkésztörvényeket magukra nézve kötelezőnek ismerték el.

Az 1921. január 15-én megalakult Sajkás Testületnek már „anyahajója” és kb. 60 „csolnakja” volt. A hírt közlő Magyar Cserkész megállapította, hogy a magyar vízi cserkészlet ez ideig még nincs megszervezve. Csupán néhány csapat „csolnakázhat saját ladikján a Dunán . . .” A pákász különpróba kidolgozása, elfogadása ugyancsak a víziélet örömeit (ismereteit) kínálta a fiúknak, annak reményében, hogy az később „vízicserkészetté” (inkább próbává? GF.) fejlődhet.

A haladás üteme ezen a téren viszonylag lassú volt. Meglepő viszont, hogy a szövetség már 1922 szeptemberében „országos bajnoki cserkész úszóversenyt” írt ki, s rendezett meg – átütő sikerrel! „Ott voltunk az előversenyeken – írta büszkén a Magyar Cserkész –, amikor az uszoda fehérlett az úszni indulók százaitól és sehol sem volt zökkenő.” A döntőkön megjelent Teleki Pál is. Az uszoda ünnepélyes külsőt öltött: pálmák, szőnyegek, az őrsvezetők díszsorfala, zenekar és egetverő biztatás tette felejtetlenné a napot. A víziünnep koronája a vízipólócsapatok küzdelme volt. Mi mindent kellett tenni, szervezni, tanulni, gyakorolni ahhoz, hogy a szinte nulláról induló vízicserkészlet, az 1927. évi dániai „tengeri cserkészversenyen” sikert sikerre halmozzon . . . A dániai versenyen és konferencián 15 nemzet küldöttsége vett részt, ezek közül csak 6 nevezett a versenybe „ugyanis – olvasható a Szövetség hivatalos jelentésében – a többieknél a vízicserkészlet még igen kezdetleges”.

A magyar csapat 5 első és 5 második helyezést ért el. A résztvevők összemérték erejüket: fellépésben, csónakversenyben, regattában, hajózásban, jelzések ismeretében, csónakkötélhúzásban, tábornói szórakoztatásban, mutatványokban, kenuzásban – mint csapatteljesítményekben. Egyéni verseny volt: megfigyelés-körütekintésből, kötélmunkákból, vitorlamunkákból, kézügyességéből, elsősegélynyújtásból, becslésből, vízből való kimentésből, bűvárkodásból és 100 méteres gyorsúszásból. Egy viking hajómodell, két ezüst és két kristály serleg jelezte a csapat jó munkáját. „Úgy gondoljuk – zárta jelentését a Szövetség –, hogy ezt a szép sikert fel kellene használni arra, hogy vízi cserkészletünknek, esetleg társadalmi úton hóna alá nyúljunk, miután bebizonyították, hogy méltók erre a segítségre.”

Még az állam sem nyúlt a vízcserkészzet „hána alá”, nemhogy a társadalom, bár a tihanyi víziközpont alapjainak lerakása jelentős lépés volt. A cserkészek nem is maradtak adósak. Sikerral rendezték meg a III. Nemzetközi Vízcserkész Találkozót, amely – bármilyen meglepően is hangzik – bizonyította, hogy a magyar vizeseknek nincs sok tanulnivalója a külföldiektől, a cserkészzetnek ezt az ágát is „komolyabban” művelik a többi nemzet fiainál.

A Térképészeti Intézet kérésére segítettek a víztérképek pontosításában, így követték a pentelei régészkedőket. A forrásokból úgy tűnik, hogy az öregcserkészek vándor vízitáborai jól szolgálták a honismereti-, népismereti munkát is, gyarapították a mozgalom táborozási-túrázási kataszterét. Mindez, az igazán értékes törekvésnek csak a csiráját és általános körvonalait jelentette. A komolyabb továbbhaladáshoz ténylegesen arra volt szükség, hogy „valaki” a vizesek „hána alá” nyúljon. Ez a „valaki” már régóta felfigyelt a cserkészzetben, így a vízcserkészzetben rejlő nagy lehetőségekre, ez pedig nem volt más mint a Hadügyminisztérium.

A trianoni békeszerződés katonai határozatai miatt a Hadügyminisztériumot foglalkoztatta a cserkészzetben ugyancsak meghonosodó *motornélküli siklórepülés* is. A cserkészrepülés kezdetét homály fedi. Egyetlen adatunk szerint a húszas évek második felében – 1926–27 táján? – *Rotter Lajos* mérnökrepülő vezetésével a fiatalok egy kis csoportja fogott az első siklórepülő megépítéséhez, de pénz hiányában nem tudták megépíteni. 1920-ban a Magyar Országos Véderő Egyesület Repülő Osztálya *Bernárd Mátyás* alezredes vezetésével repülő csoportot alapított. Ő maga mint az első magyar motornélküli pilóta Németországban a Rhöm-ben C-vizsgát tett le. A Németországból hozott sikló- és vitorlázógépek segítségével, a Budaörsön létesített motornélküli repülőtelep első C-vizsgálója vitéz *Hefty Frigyes* repülő tiszthelyettes volt.

Ebbe a munkába kapcsolódtak be azután a cserkészek is . . . A két különleges tehetségű fiatal repülő: *Rotter Lajos* és *Steff Tibor Hefty* ambícióját és a szövetség támogatását felhasználva – a világon elsőként – lerakta a *cserkészrepülésnek* mint *önálló nevelési ágazatnak* az alapjait. Az Országos Intéző Bizottság 1930. december 3-i ülésén úgy határozott, hogy a „repüléssel foglalkozó cserkészek szervezetét egyelőre nem kívánja szabályozni, csupán kimondja, hogy a vitorlázó repüléssel általában az öregcserkészek foglalkozhatnak . . .”, tehát 16 éven aluliak egyáltalában nem vehetnek részt benne. A központi cserkészszajtó tájékoztatást adott a munka megindulásáról. Különösen két fővárosi csapatban, az Állami gépgyár és a Ganz csapataiban értek el gyorsan eredményeket. Hefty az országot járta és igyekezett vidéki góccokat kialakítani.

A szövetség – ezt bizonyította a vízcserkészzet kialakulási folyamata is – tartott az új ágazatok túlzott önállósulásától. Féltette a nehezen kieroszakolt központosítást s nem minden alap nélkül tételezte fel, hogy felügyelete nélkül elhalványul az általa kívánt cserkészszellem. De sem a személyi torzalkodások, sem a gazdasági krízis nem tudta megsemmisíteni az addigi eredményeket. A magyar cserkészrepülők az 1933-as gödöllői jamboreen, ahol önálló nemzetközi repülőtábor dolgozott, új nevelési lehetőségekre mutattak példát a világmozgalom képviselőinek.

Vizen és levegőn elsősorban tavaszi–nyári időben lehet lenni. A cserkészéletnek azonban ki kellett tölteni az egész esztendőt. Ezért volt különös jelentőségű – a cserkészotthonok kialakításán túl – a *téli sportok* felkarolása, művelésük feltételeinek a megteremtése. A „gyorsfutás és az úszás mellett a ma divatos testedző szórakozások

közül a természetjárást (téli sível, nyáron vízen is) üzzük a legszívesebben. Ez ad módot a környékismeret, térképhasználat, természetismeret, nyomolvasás, távbecslés, labdázás és számtalan más cserkészfoglalkozás és játék jobb begyakorlására is” — olvasható a MCsVK-ben. A siakciók, a menedékház megteremtésére irányuló erőfeszítések, a csapatok részére kidolgozott ügyességi síversenyek új szintet hoztak, s a folyamatos munka feltételeinek megteremtését szolgálták. Elszigetelt kísérlet maradt a IX. hadtest pks. által szorgalmazott *lovasszerkészek* alakulatok létrehozása.

A gyakorlati nevelőmunka egyre sokoldalúbbá vált, igyekezett átítatni a cserkészszíni életét. A cserkésznevelés arra törekedett, hogy a fiatalok ne csak egy-egy gyakorlati részismerettel gyarapodjanak, hanem képességeik fejlesztésével együtt, annak szerves következményeként, jól használható elméleti tudással is gazdagodjanak. A cserkész nemcsak úszni tanították meg (legalábbis ez volt a minimum), hanem a vízenjáró ember minden hasznos ismeretének alapjaival felruházták, főként gyakorlatban.

Természetesen mindaz a tevékenységi forma, amelyet említettünk, potenciálisan és eredményesen szolgálta az *állampolgári s így a katonai nevelés* — előképzés érdekeit. Alkalmadtán hangsúlyt is kaptak ezek az ideológiai-politikai célok. A tengertől megfosztott magyar cserkész vízi győzelmei, az égbenyúló hegyeket nélkülözni kénytelen sziklamászó cserkész bátorsága stb. mind a területi integritás visszaállításának előfeltételei — hangzottak a hivatalos nyilatkozatokban.

3. A cserkészszajtó, cserkészirodalom

A mozgalomban a *sajtó* is nagy jelentőségre tett szert. Magára vállalta mindazt a szerepet, ami az újságírással, szerkesztéssel együttjár, de mindezen túl egyénit is igyekezett nyújtani. Azon fáradozott, hogy olvasói körében, sőt azon túl is sugározza a cserkészszellemiségét. Ifjúsághoz, ifjúsági vezetőkhez s az ifjúság dolgai iránt fogékony olvasókhoz szólt, ezért uralkodó vonása a didaktizmus volt. Lehetőségeket igyekezett nyújtani a kisközösségek, sőt az egyének számára, ugyanakkor fő célként az országos mozgalom egységes irányú fejlesztése lebegett szeme előtt. Hatottak rá a különféle hazai és külföldi ifjúsági sajtótörekvések, a „nagy sajtó” és az „igazi irodalom”, a mozgalmon belüli fejlődési tendenciák — központosítás, decentralizáció — és a vezetésen belül egymással is vetélkedő csoportok erőviszonyai.

Az újjáalakult MCSSz első könyvkiadása hivatalos lapja 1920. március 15-én jelent meg *Cserkész Lap* címen. Rövidesen — június 15-én — felváltotta *A Magyar Cserkész*, amely kéthetenként jelent meg, s a MCsVK a mozgalom „első szövetségi tulajdonú képező általános” lapjaként említi. A nyugat-magyarországiak lapjához — az 1921-ben Szombathelyen megjelenő *Cserkészfü* c. laphoz hasonló céllal indult 1920 őszén a *Törekvésünk* a székesfehérvári kerület lapja. 1921-ben pedig a Losoncon szerkesztett *A Mi Lapunk* kapcsolódott be a munkába. Ez év januárjában új nevet és külsőt vett fel a központi sajtó. *Magyar Cserkész* néven került forgalomba — s ez maradt a végleges alakja 1946-ig, sőt a külföldön élő magyarok részére mind a mai napig. 1924-ben lett segítőtársa a *Vezetők Lapja*.

Mi sem természetesebb mint az, hogy a kerületi és a központi sajtó megszületésével párhuzamosan — volt amelyik meg is előzte azokat — a könyvkiadó csapatlapok egész sora kereste fel szűk, de helyenként igen lelkes olvasótáborát.

A központi lapok belső szerkezete, különösen addig amíg a kisfiúmozgalmak és az öregcserkészek nem teremtették meg a maguk külön sajtóját, azt a szerkesztői igyekezetet mutatta, amely minden igényt igyekszik kielégíteni. Ez a törekvés nem hozhatott sikert. Ugyanakkor a sokoldalú gyakorlati, illetve a gyakorlatban is felhasználható ismeretek terjesztésével már ekkor is jól szolgálták a fiatalok érdeklődését, „cserkészstudományuk” fejlesztését.

Különösen a *Mi Lapunk* közölt változatos olvasnivalókat. A mozgalom „hősi” korszakában cserkészhíreket, cserkészeiről szóló hosszabb lélegzetű írásokat a napilapok, sőt a folyóiratok is közzétettek. Nem egy közülük külön cserkészeiről is nyitott. Ilyen volt a kezdetek idejéről jól ismert *Ifjúsági Testnevelés*, amely – a 20-as évek elején – inkább bosszúságot jelentett a szövetségnek, mintsem támogatást. A cserkészlet ilyen módon való támogatásában elsősorban a legnagyobb példányszámban terjesztett katolikus lapok jártak az élen. A kör jobbára csak a jelentősebb sikerek nyomán szélesedett, a húszas évek vége felé.

Bár az erőteljes központosítás éveiben – 1920–1926 – a helyi sajtó szerepét visszazsírította a szövetség, az új lapok indítása sem szünetelt. Beigazolódott ugyanis, hogy a központi sajtó – bármilyen színvonalas és vonzó küllemű legyen is –, nem képes betölteni a helyi, s főleg a csapatlapok mozgalmi hivatását. A cserkészsajtó anyagi alapja ingatag volt, ami a hivatalos támogatás mértékére, a cserkészek sajtóvásárlási kedvére és pénzügyi lehetőségére, a lapok vonzerejére és a terjesztés módszereire egyaránt befolyással volt.

A *Magyar Cserkész* 1923-ban élte át második krízisét. A lap így írt erről: „nincs annyi tőkének, hogy biztosítani tudjuk vállalatunkat az áremelkedés tájfunjaitól . . .” A vérszelzés mozgósította az érdekelteket, s főként a vidékiek támogatásával sikerült megszilárdítani a lap helyzetét. 1924-ben a *Vezetők Lapjával* kapcsolatban tették fel a kérdést: legyen-e külön lapja a vezetőknek, vagy szűnjön meg? Ezúttal is sikerült kilábalni a bajból. De ilyen körülmények között a kiadók nem lehettek figyelemmel „fajvédelmi” szempontokra sem.

A szerkesztőségek különféle eszközökhöz folyamodtak: 1925. január 1-től havonta kétszer jelentették meg a *Magyar Cserkészt*, módosított előfizetői áron. Az ún. hivatalos részt áttették a *Vezetők Lapjába*, hogy ennek helyébe fiúkat érdeklő cikkek kerülhessenek. Pesten és a vidéki szerkesztőségekben állandóan számolgattak: mi lenne ha . . . a 300 csapat 600 raja és 18 000 őrsze mind előfizetné a lapot . . . Reklámpályázatokat hirdettek, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot igyekeztek rávenni, hogy a középfokú iskolák könyvtárai részére hivatalból rendeltessen meg 2-2 példányt. Hivatkoztak a középosztály anyagi romlására, a lap évi 6–7000 p-s deficitjére, s arra, hogy a cserkészeknek alig 8%-a vásárolja saját lapját.

A többi – cserkészzel is foglalkozó – ifjúsági lapok sem álltak jobban. A *Jó Munkát* c. újság szerkesztője azt írta a vármegyei főtítkárnak: „Heroisztikus küzdelmet kell vívnunk, ha valóban a vidéki – III. kerületi – csapatok lapja akarunk lenni, mert a csapatok olyan közömbösek, hogy személyesen írt kéréseimre se igen válaszolnak.” Ehhez nyilván szerkesztési hibák, korlátozott anyagi lehetőségek és nem utolsósorban a sajtó- és irodalom-politikai „útkeresés” (vagy inkább tévelygés, teljes bizonytalanság) következményei járultak hozzá, amikre időről időre a társlapok is rámutattak.

A sajtó munkáját mindez végérvényesen nem gátolta meg. Vidéken újabb lapok indultak, s a régiék is neki-nekilendültek, pedig az anyagi lehetőségek 1928 táján egyre sivárabbak lettek. Hiába adott ismételten segílyt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, utalt át nem kis összegeket a főváros, 1929-ben ismét megkongatták a vészharangot. A központi lapok talpraállításáról szóló egyik javaslatból idézzük: „Az addigi próbálkozásokból világos, hogy nem lehet más utat követni, mint az erőszakot, vagyis a kötelező előfizetést . . . (Javasolt rendszabályok): 1. A legelső teendő, minden cserkészlapot, kerületi és helyi lapot a Vezetők Lapja és a Fiatallap Magyarországgal kivételével megszüntetni. Sem pénzért, sem ingyen nem szabad ezeket terjeszteni, akinek mondanivalója van, mondja el a Magyar Cserkészben.” Ez a megoldás összeegyeztethetetlen volt a mozgalom alapelveivel, nem is alkalmazták. Inkább a központi lapok szerkesztésében igyekeztek olyan változásokat, változtatásokat eszközölni, amelyekről a lapok kelendőségének fokozódását remélték.

Ezek a tartalmi változtatások – több gyakorlatiasság, nagyobb megnyilatkozási lehetőség – sem voltak képesek ellensúlyozni a növekvő pénztelenséget, s a nyomában fokozódó közönyt. „Még nagyon sok csapat van – írta a Magyar Cserkész –, ahonnan egyetlen levelet sem kaptam, ahol talán nem is ismerik a mi lapunkat. Nagyon sok csapat van, amelyik még egyetlen híret be nem küldötte közlés végett. És nagyon sok cserkész van, aki még semmit sem tett ennek a lapnak az érdekében.” S bár a kormány az 1932-es őszi „redukció” alkalmával a cserkészszajttal sem tett kivételt, a *Fiatallap Magyarországgal* indítását – feltételezhetően Teleki Pál közbenjárására – ebben a helyzetben is engedélyezte.

A napilapok széles körű érdeklődést mutattak a cserkészlet iránt. Ennek okai között fontos szerepet játszhatott az az országos buzgalom, amely a gödöllői világtalálkozó sikere érdekében bontakozott ki. A világtalálkozót követő átszervezés előkészítésekor a központi cserkészszajttól új fő feladatát is meghatározták. Eszerint – eddigi céljai mellett – decentralizáció útján a központi elvek és akarat széles körű közvetítését kell szolgálnia, miután „kénytelen a szövetségi felső vezetés ismételten tapasztalni, hogy sokszor körlevelek, a Magyar Cserkész hirdetések ellenére a *cserkészfiúk tömegei, mint pigra massa mozdulatlanok és megmozdíthatatlanok.*” (Kiem. – G. F.) A lap példányszámát emeljék fel 40 000-re, minden cserkész fizessen évi 2 P tagdíjat s az éves igazolványújítás feltételei között szerepeljen a lap előfizetésének igazolása – javasolta az előterjesztés. Egy ilyen megoldás nem lehetetlen, állították a terv hívei, s érvként a *Zászlónkat* és a sikeres külföldi ifjúsági lapokat emlegettek.

Mi volt a helyzet a *cserkészirodalom* terén? A Diadalmas Cserkészliliom című, jubileumi kiadványban olvasható: „. . . irodalmával áll vagy bukik a cserkészlet. Az irodalom fejezi ki a cserkészlet lelkét . . . Az irodalom nem lehet jó vagy rossz; mert ami rossz, az nem irodalom, hanem zugírászat . . . a cserkészlet mindig megtalálta a megfelelő jó írókat.” *Domink Gyula* úgy véli, hogy a „cserkész irodalom túlnyomó többségében silány és dilettáns próbálkozások összessége, amely nem éri el az ifjúsági regények átlagos színvonalát sem. Kétes értékük csupán politikai irányú agitatív hatásukban van.” *Kápolnainak*, aki terjedelmes munkájában viszonylag nagy teret szentel a „cserkész-művészeteknek”, megértőbb, enyhébb az ítélete, ő elsősorban az egyes művek népszerűsége alapján, az elismerést sem tagadja meg némelyiktől. A lényegesen különböző értékelés nemcsak a szerzők (szerkesztők) és a cserkészlet eltérő viszonyával, a világnézeti-eszté-

tikai különbségekkel magyarázható, hanem a cserkészirodalom fogalmának nem egyértelmű használatával is. Mi azokkal tartunk, akik szerint ide sorolhatjuk: „a cserkészgondolat kimélyítését, és gyakorlati továbbképzését és az általános cserkészideológia tökéletesítését célzó műveket”. Ebbe a körbe természetesen beleszámítanak a MCsSz kiadványai is.

A szövetség ismerve a könyvkiadás jelentőségét, az 1919-es fordulat után nem kívánt teret adni olyan cserkészkiadványoknak, amelyek bármilyen vonatkozásban eltértek a hivatalos irányvonalától. Elhatározásuk értelmében a kiadványok egyik legfőbb célja az egység megteremtésének elősegítése. Ezért – okulva az első korszak tanulságaiból – saját kiadvállalat alapításával akarták elejét venni a „széthúzásnak”. Magyar Cserkész Könyvkiadó Társaság címen – írta Az Erő –, cserkészkönyvek kiadására cserkész-tisztek és cserkészek társaságot alakítottak, melynek 50 Korona vagy az 50 Korona többszörös összegének befizetése mellett tagja lehet minden cserkész, tiszt, csapat, őrs, szervezőtestület, illetve a cserkészet minden barátja.”

A Társaság első kiadványa már 1919 októberében megjelent. A kiadvállalat jól szolgált a szövetség célkitűzéseit, de a teljes kiadói függetlenséget nem biztosította. A vezetésnek – és a legeredményesebb szerzőknek – jó kapcsolatokat kellett kiépíteni befolyásos „keresztény” kiadókkal is, amelyek közül, az ismétlődő heves nézeteltérések ellenére is, a Franklinnal kialakult kapcsolat bizonyult a leggyümölcsözőbbnek.

A kiképzés-nevelés céljait szolgáló munkák folyamatosan hagyták el a nyomdát. A Magyar Cserkész könyvei sorozatban 1922 végéig 20 mű jelent meg (46 szám!), 1923-ban 5, 1924-ben 6, 1925-ben 7. *Ludwig Vaggenreiter* magyar nyelvű könyvkiadása 1924-ben indult, amely az „utódállamok magyar kisebbségének cserkészetét” látta el.

Az egyre szaporodó szakkönyvecskék száma, a rangosabb külföldi szakirodalom beszerzésének nehézsége megkövetelte az összefoglaló művek kiadását. *Sik Sándor* és *Temesy Győző* könyvei valós igényeket elégítettek ki. A Vezetők Könyvének II. kiadása például 4000 példányban került az olvasók elé. A legnagyobb keletje általában a gyakorlati cserkészmunkát jól segítő kiadványoknak volt. *Sztrilich Pál* Táborszási Könyve például már „előfizetés útján, mintegy 1200 példányban kelt el”. A húszas évek végén a Cserkészkönyv állt a legjobban keresett szakkönyvek élén, évente 5–7000 példányt adtak el belőle. Nyomába a nótáskönyvek léptek.

A legnépszerűbb szakkönyvek kiadási számaránya így alakult:

Cserkészkönyv	5 kiadás	25 000 példányból 23 000 elfogyott
Elsősegélynyújtás	4 kiadás	12 000 példányból 10 000 elfogyott
Dalos könyv I–II. r.	3 kiadás ill. 1 kiadás	11 000 példányból 10 000 elfogyott
Tábori munkák	2 kiadás itthon 2 kiadás Berlinben	9 000 példányból 7 000 elfogyott
Őrsvezetők könyve	3 kiadás	8 000 példányból 7 500 elfogyott
Vezetők könyve	2 kiadás	6 000 példányból 5 400 elfogyott

A nem kimondottan szakjellegű kiadványok – állapította meg a Sajtó Szakosztály – alig fogytak. Ezek közé tartoztak azok az úgynevezett „jellemfejlesztő művek, amelyek a cserkészmozgalom erkölcsi támaszát adják”. Ezek többsége nem szövetségi kiadásban jelent meg. A következő csoportot költemények, színdarabok, regények, elbeszélések alkották. A regények fogytak legkevésbé. Zömük nem a szövetség égisze alatt került a piacra. Hivatalosan a következő kiadványcsoportokat különböztették meg: cserkészpróbák, különpróbák, jellemfejlesztő művek, a gyakorlati cserkészéletet szolgáló regények-elbeszélések, vezetői könyvek, szabályzatok és vegyes.

Az a részletes összefoglalás, amiből az előzőekben idézett adatokat vettük hiteles képet nyújtott a húszas évek végére kialakult helyzetről. Feladatából következően nem tért ki az irodalmi (nem szakirodalmi!) művek két jelentős csoportjának részletes elemzésére, nem tett kísérletet válságba jutásuk (s ilyen helyzetük állandósulása) okainak feltárására. A cserkészszajtó – elismerés illeti ezért –, helyet adott az említett hiány pótlására törekvő írásoknak. „A magyar cserkészirodalom az utolsó két esztendő során egyre jobban kiéleződő válságba jutott. (Téma): Itt fenyeget legjobban a sablon. A cserkészvers: tábortűz, éjszaka, magyar ígélet, búcsú a tábortól, természeti képek, irredenta fogadkozás – semmi egyéb. Jól ismert kis szűk kör, amelybe beleszorul minden. (Próza, regény, novella.) Egyetlen téma: valaki, aki nem cserkész, cserkésszé lesz, mert a cserkészlet ereje megváltoztatja, áthatja. Vagy: a cserkészek valami különös teljesítménnyel igyekeznek meghódítani a világot . . . ami rendszerint sikerül is nekik. – De új út itt nincs, nem mutatkozik, nem ígérkezik. – Humor. Ez a leggyöngébb, legsivárabb rész. Mindig ugyanaz: a kozma, az elalvó őrsök, a kísértethistóriák, az újonc zöldfülűsege.”

A cikk szerzője nemcsak bírált, egy sor javaslatot is felsorolt. Szerinte segítene: irodalmi tisztí tábort, rendszeres munkatársi összejövetelek megrendezése, komoly irodalmi pályázat meghirdetése, egy „stúdióféle” megszervezése, a világirodalomból egy, a cserkészlet számára hasznosítható antológia (szöveggyűjtemény) összeállítása, a magyar irodalom jeleseinak megnyerése, s akcióindítás a lapok példányszámának emelésére.

Ugyancsak nagyarányú változtatásokat javasolt Sz. P. a Sajtóbizottságnak. Véleménye szerint szükség van: a csapatkönyvtárak ellenőrzésére, bibliofil mozgalom indítására, kiadványok összevonására, új sorozati beosztásra (pl. MCs könyvtár, különpróba könyvtár, színdarab könyvtár stb.), a megjelenési forma egységesítésére, a szükségtelen, rossz kiadványok selejtezésére, sorozati felelősök megbízására, ötéves kiadási program összeállítására. Kérjenek nagyobb állami támogatást, kísérletezzenek ingyen akcióval, berlini kiadójukkal szélesítsék kapcsolatukat. Röviden: adjanak minél több jó könyvet, olcsón. A helyzet javítására irányuló ötletek pusztja felsorolása is azt mutatja, hogy mind a bajokat, mind orvoslásuk módját látták az érdekeltek. A „jeltárból” az is kitűnik, hogy milyen problémák megoldására lehetett számítani, s melyek mutatkoztak „gyógyíthatatlanoknak”. A legfontosabb, ami a mozgalom egész „irodalmpolitikáját” átítatta, abból az állásfoglalásból látható, amit (először?) az I. kerületi tisztí előkészítőtanfolyamán fogalmaztak meg. Ez három tételből állt:

- A cserkészirodalomnak etikájában és nyelvezetében vissza kell térnie a magyar irodalom klasszikus (Petőfi, Arany) korához;
- Nem lehet folytatása a legutóbbi évtizedek pesti irodalmának;

– Új szellemet, új motívumokat, új formákat, új gondolatokat kell hoznia, tehát magából építkeznie, semmiféle közvetlen elődhöz nem kapcsolódva magának kell kinevelni, kiképezni íróit, művészeit.”

Nem hiszem, hogy akárcsak a legismertebb, legtermékenyebb cserkész íróknak, költőknek nevezett alkotók elfogadták volna az idézett három alapelvet, de azt sem tagadhatjuk, hogy egy „irodalmi-fajnesítő-gondolat” egyre szélesebb körben terjedt. Az viszont kétségtelen, hogy a rover korúak legnagyobb irodalmi élménye Ady Andre, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső és Németh László volt. Műveik, személyes példájuk új, a társadalmi haladás irányába mutató leckét adott a cserkészifjúságnak is.

4. Zenei, művészi nevelés

A cserkész vidám és meggondolt – állítja a törvény. A vidám fiatalok pedig szeretik dalban is kifejezésre juttatni érzéseiket a cserkészotthonban, kirándulások alkalmával, utazás idején, táborozáskor egyaránt. A cserkész tanulja, „alkotja”, terjeszti a dalt, így az egész ifjúság szempontjából jelentős, hogy milyen zenei hatások érik őket dalok formájában. Ez az egész társadalom jövőbeli zenei kultúráját befolyásolhatja.

A cserkészlet mint ifjúsági mozgalom sajátos műfajú igényeket is képviselt, a körülmények, amelyekben a dalnak szerepe volt, a hivatalos célok, amelyek jegyében munkálkodott olyan feltételeket jelentettek, amelyeket az adaptálóknak, szerzőknek, zenei irányítóknak nem lehetett figyelmen kívül hagyni.

A vezetés – különösen az első korszakban –, nem képviselt egységes álláspontot a *cserkészek zenei nevelésével* kapcsolatban, s mint a cserkészélet területén általában, itt is uralkodó volt a külföld utánzása, a hazai műdal, menetdal (katonadal), népdal nyersanyagkénti felhasználása. A szerzők többnyire új cserkészszöveget írtak a közismert dalmokra, ezért a daltanulás sem okozott gondot. Az igazi népdal ennek a körnek a peremére szorult, egyes csapatok (pl. *Karácsony Sándorék*) ápolták csupán a hivatalostól eltérő általános törekvéseik szerves részeként.

A húszas években két jelentős meghatározója volt a cserkész dalkultúra alakulásának: részben a hurrá és a kesergő irredentizmus ostromba támadást intézett a többretegű cserkész-dalkultúra kisajátítása érdekében, másrészt egyre jelentősebb mozgalommá lett a *Bartók–Kodály* nyomdokain indulók erőfeszítése. Addig amíg a húszas évek első felében az első, addig a végén már a reménykeltő második törekvés játszotta a jelentősebb szerepet a vegyes összetételű cserkész dalkultúrában.

Ez korántsem jelenti azt, hogy a felső vezetésben kialakult volna egy egységes, a magyar népdal nevelő-iránymutató jelentőségét felismerő és képviselő hivatalos álláspont, és azt sem, hogy az ökölrázás, a sírva vigadás végérvényesen feladta volna hadálásait. Nem, de uralkodó pozíciója megrendült, egyre inkább háttérbe került, mint ahogy a politikai eszköztár porosodó kellékei közé szorult maga a hangoskodó irredentizmus is.

Szerencsére az Országos Intéző Bizottságban is voltak olyanok, akik felismerték a magyar népdal gazdagságát, amivel méltán büszkélkedhetett a magyar cserkész – ha ismerte. *Bárdos Lajos* és segítői voltak a biztosítékai annak, hogy a magyar cserkészek eljussanak a tiszta forráshoz. A mozgalom irányítói – főként erkölcsi meggondolásoktól

vezetettve —, határozottan felléptek a korabeli divatos társastáncok ellen, s helyettük az úgynevezett történelmi táncokat szorgalmazták. Ugyanakkor a falumunka erősödésével együtt egyre inkább részt vettek a néptánc mozgalomban is.

Énekhez, zenéhez, tánchoz jól illeszkedett az ember ősi kifejezési eszköze a *színjátzás*. A szerzők változatos műfajú színpadi műveket írtak, nem is csekély számban, a cserkész-színpadról nyíló „kilátások” mégis elkeserítették a körbetekintőt. „Cserkészelőadásokról írva — állapították meg a Vezetők Lapjában — kénytelen vagyok bevallani, hogy sok-sok szomorú tapasztalat és kedvetlen este emléke zsong körülöttem . . . igen közelfekvő a veszély, amelyet a cserkészszínpad egyik mestere egyszer úgy fejezett ki: a cserkészszínpad tömegesen gyártja a tehetségtelen ripacs-gyermekszíneseket.” Rendezőkre, igényes nézőkre lett volna szükség és természetesen itt is sokat használt volna néhány igazi mű.

Ének, zene, tánc, színjátzás nem igényeltek korszerű technikát, de soha nem sejtett mértékben (méretekben) szolgálták az „eszme” terjesztését. Nem kizárólag a cserkész-eszmék terjesztéséről volt szó ebben az esetben sem. „Határainkon kívül még repülőgépeink sem hordozhatják meg a háromszínű lobogónkat” — írta a Magyar Cserkész —, de a rádió hullámain eljut a magyar szó, a gondolat, a zene oda is, ahol eddig csak a rabláncok muzsikáltak búsult magyaroknak.” 1926-ban a szövetség vezetői lehetőséget kaptak arra, hogy a „rádió-hírmondó” útján, minden csütörtökön délután hírverő előadást tartsanak. 1929-ben már rendszeres cserkészműsor indításáról folytak tárgyalások. Az igények összegezését szolgáló kérdőívek tanúsága szerint, a leendő hallgatók döntő többsége szórakoztató előadásokat (31 szavazat), tábori életről szóló beszámolókat, élményeket (22 szavazat), pedagógiai tárgyú előadásokat (21) kért. Jellemző, hogy idegen cserkészetről szóló tájékoztatást mindössze egy adatszolgáltató kívánt. A rádió mellett a film, a diafilm is jól segítette a bel- és külföldi hírverést és a cserkészok oktatását. A Szövetség már 1925-ben gondolt a filmszakosztály megalakítására.

Mindazt a nevelési eszközt és módszert, amit említettünk egységbe fogta a mozgalom hivatalos ideológiai-politikai alapeszméje, a keresztény-nemzeti fajvédelem, az irredenta és a 'kultúrfőlnény' szolgálata. Nem találni a cserkészletnek olyan megnyilvánulását, amelyben ne munkálkodtak volna az említett szándékok. Úgy tűnik, a cserkésznevelés figyelme mindenre kiterjedt, a fiatalok „be voltak kerítve”.

IRODALOM

- Magyar Cserkészvezetők Könyve IV. kiadás I. kötet. Szerk.: vitéz Temesy Győző dr. Bp. 1942.
Vezetők Lapja, Az Erő, A Mi Lapunk, Magyar Cserkész, Légy Résen (Pécs).
Cserkészvezető és Cserkészfiú, Diákvilág, Cserkészvilág (Ózd), Ifjú Erdély.
Országos Levéltár: P. 1359. A Magyar Cserkészszövetség iratai.
Országos Levéltár: Az Esztergomi Prímási Levéltár anyaga.
Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár Fond (2), (7).
Kápolnai József Iratgyűjteménye.
Domonk Gyula: A cserkészmozgalom története. Kézirat.
Kápolnai József: A magyar cserkészlet krónikája. OSzK-Kézirattár.
Gergely Ferenc: A testnevelés és sport szerepe a leventeintézményben. Bp. 1973. Kézirat.